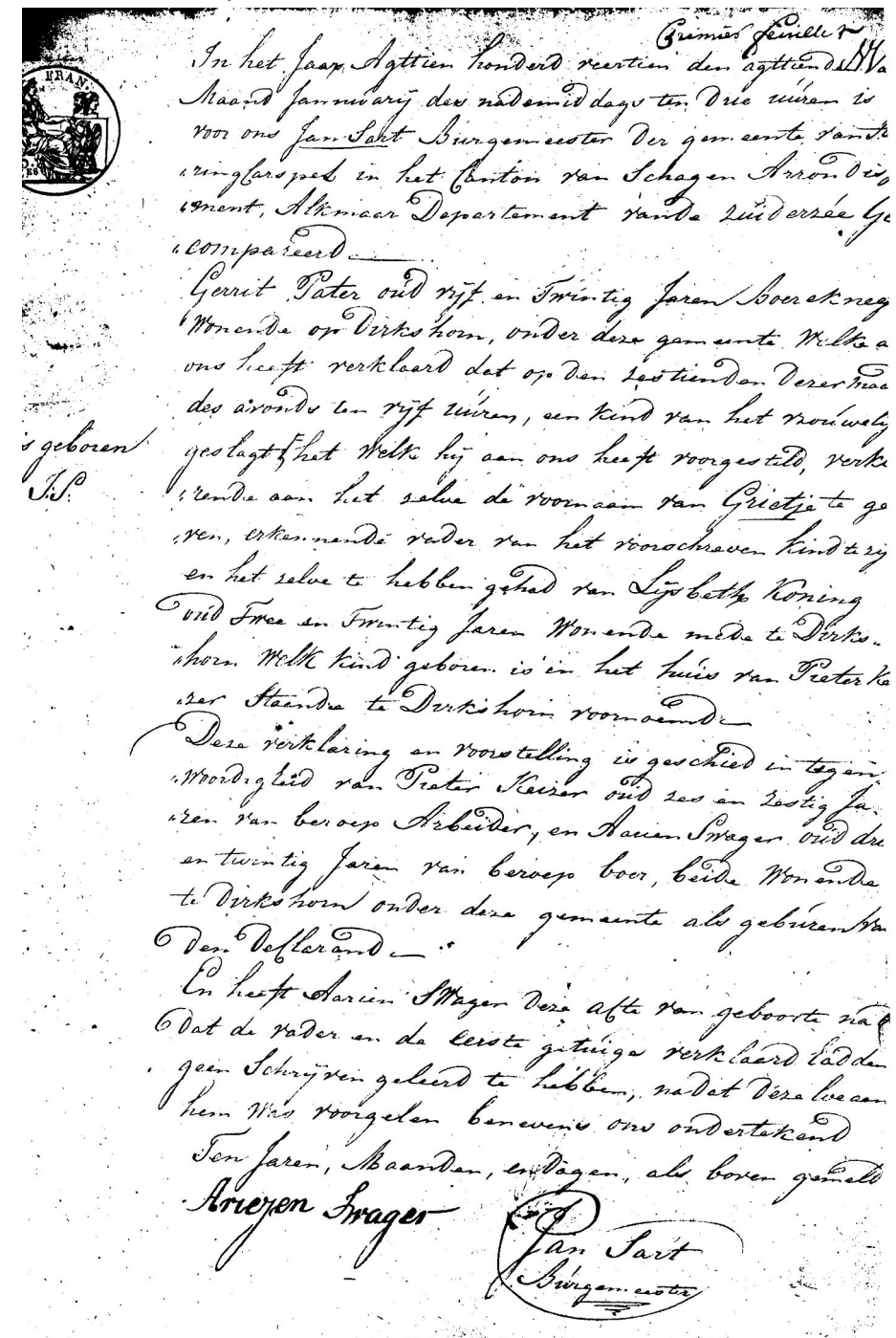

Het bedelaarsgesticht te Hoorn en het arme meisje Grietje Pater

Door: Gerard Pater, Alkmaar

In de archieven van Noord-Holland heb ik Grietje Pater (1814 – 1828) gevonden en eigenlijk was ze me al een jaar of vijf geleden opgevallen. In haar overlijdensakte stond het opmerkelijke feit dat ze was overleden in Ommerschans. Ik had toen nog geen enkel idee welk een triest verhaal er schuil ging achter dit meisje. Ze is geboren op 16 januari 1814 in het huis van Pieter Keizer te Dirkshorn (een dorp gelegen ongeveer 5 km ten zuiden van Schagen). Haar vader was Gerrit Pater geboren in 1789 en haar moeder was Lijsbeth Koning geboren in 1792. De geboorteplaats van beiden is niet vermeld en ik heb nergens een bevestiging kunnen vinden van het feit dat ze gehuwd waren. Ook heb ik nergens de vader en moeder van Gerrit Pater kunnen vinden.

Geboorteakte Grietje:

In het jaar Achtien honderd veertien den achtiensten
Maand januarij des vordemid dags ten drie uren is
voor ons Jan Sacht Burgemeester der gemeente vande
vrijgheerde in het ston van Schagen Arrondis-
sement, Alkmaar Departement vande Zuidseele
compaard
Gerrit Pater oud vijf en twintig jaren boer en neg
Wonen de op Dirkshorn, onder dese gemeente welke a
ons heeft verklaard dat op den veertiensten vordemid
des vordemid ten vijf uren, een kind van het vrouwe
geslacht het welke hij aan ons heeft voorgesteld, verke
rende aan het selve de voornam van Grietje te ge
ven, erkenende vader van het vordemid kind te zij
en het selve te hebben gehad van Lijsbeth Koning
oud twee en twintig jaren Wonen de mede te Dirksh
horn. Welk kind geboren is in het huis van Pieter Ke
izer staende te Dirkshorn voornam
Dese verklaring en voorstelling is geschied in tegen-
woordigheid van Pieter Keizer oud ses en twintig ja-
ren van beroep Arbeider, en Marinus Mager oud drie
en twintig jaren van beroep boer, beide Wonen de
te Dirkshorn onder dese gemeente als gebruyken
van de vordemid
En heeft Marinus Mager vordemid afte van geboorte sta
dat de vader en de eerste getuige verklaard hadden
geen schryven geleerd te hebben, nadat vordemid lue aan
hem was voorgelezen benevens ons ondertekend
Ten jaren, maanden, en dagen, als boven gemeld
Marinus Mager
Jan Sacht
Burgemeester

Wat is er precies met Grietje gebeurd? We weten het niet en kunnen er alleen maar naar gissen. Misschien is ze wees geworden en moest ze zich als klein meisje in leven houden door te bedelen. Wat zeker is, is dat ze in ieder geval in Hoorn in het bedelaarsgesticht terecht is gekomen. Verder in mijn verhaal vindt u nog een stukje over het ontstaan van dit bedelaarsgesticht. Helaas is er geen lijst met namen van alle mensen die in het bedelaarsgesticht in Hoorn zijn geplaatst.

Het was de bedoeling dat alle bedelaars die nog enigszins gezond waren en konden werken, in eerste instantie doorgestuurd zouden worden naar Ommerschans in Overijssel. Daarna werden ze geplaatst in het armen- en wezengesticht in Veenhuizen.

We weten zeker dat Grietje in Hoorn is geweest omdat we in de archieven van Ommerschans de volgende aantekeningen over haar hebben gevonden:

Pater, Grietje, geboren 1814, gereformeerd, Datum van aankomst in Ommerschans: 14 oktober 1827, Van waar aangekomen: Hoorn, Aanmerkingen en veranderingen: 3 juli 1828 overleden.

Ook is er een inventarisatie van de eigendommen die ze bij zich had. In de overlijdensakte staat dat ze op 13-jarige leeftijd is overleden maar waarschijnlijk had men niet de beschikking over haar geboorteakte. Ze is namelijk op 14-jarige leeftijd overleden.

Overlijdensakte Grietje:

Den *Twaaelfden* dag der maand *November* van 't jaar
 Achtienhonderd Acht en Twintig ten *tien* ure *voor* den middag

Acte van Overlijden van *Grietje Gaper*
 overleden den *derden* *Julij* des jaars *1828* ten *elk* ure,
 des *morgens* oud *derden* jaren, wonende en overleden *ende*
oloni de Ommerschans van beroep *zonder* geboren te *Lype*
Lyndeong huwde and oek heren / de ouders onbekend

Op de verklaring van *den Heer Burgemeester der Stad omme*
beeraang canneer van de overledene, oud *van* jaren, wonende *in* van
 van beroep *van* jaren, wonende *in* van
 van beroep *van* jaren, wonende *in* van
 van de overledene.

Wij mijne voorlesing geleekend door *Lynde de kercke*
 bevestigd, ingevolge de Wet door mij ondergeteckende *Gerrit Blaauw*
 Burgemeester Ambtenaar van den Burgerlijken
 Stand der *Gemeente Lype*, goedgekeurd door
ling vandreecent mrtg roortent

Achtergrond over het bedelaargesticht in Hoorn

Door te speuren op Internet ontdekte ik het boekje "Apotheek de Grootte Gaper" van mev J. Steendijk-Kuypers. Het Boekje gaat o.a. over de geschiedenis van de gezondheidszorg in Hoorn. Lees en huiver hoe er werd omgegaan met zieke en invalide bedelaars.

Vanaf het begin was het klinisch onderwijs en het onderwijs in de anatomie in Hoorn afhankelijk van het Bedelaarsgesticht. Deze inrichting dateerde uit 1817 en was gevestigd in het gebouw dat vroeger diende tot Magazijnen van de Admiraliteit op het Oostereiland. Om de verordeningen tot bestrijding van bedelarij na te kunnen komen, werden bedelaars opgepakt en naar dit werkhuis gezonden. Inmiddels waren in het kader van een veelomvattend landelijk project ter bestrijding van armoede en tot re-socialisering van armlastigen op initiatief van Generaal J. van den Bosch in het oosten van het land de werkkolonie's Frederiksoord, Wilhelminaoord en de wezeninrichting Veenhuizen tot stand gebracht. Voor bedelaars werden andere maatregelen getroffen. Vanaf 1824 werden de tot werken in staat zijnde bedelaars met het Zwolsche Veer van Hoorn overgebracht naar de Ommerschans, een voor dat doel verbouwd fort 'bij Dedemsvaart. De selectie vond plaats in het Bedelaarsgesticht; zieke en invalide bedelaars bleven in Hoorn achter en vielen volgens de stadsreglementen onder de geneeskundige voorzieningen voor armlastigen. In feite dienden velen van hen zowel voor als na hun dood tot nut van de Geneeskundige School. Het vervoer van cadavers van het Oostereiland naar het leslokaal aan het Kerkplein gebeurde per handkar en schijnt aanleiding gegeven te hebben tot een incident. Men moest voortaan dit vervoer aan de politie melden, zodat toezicht mogelijk was.

Toen in 1829 het Bedelaarsgesticht werd opgeheven, kregen de gebouwen de bestemming van Huis van Correctie.

Later werd het een gevangenis en in de volksmond heette het de "Krententuin"